

La Natura no determina l'home, és aquest qui ho fa i la transforma amb el seu treball; la natura només el condiciona.

Quines proves materials poden demostrar aquesta alternativa? L'experiència sistemàtica i repetida i l'assimilació d'altres tècniques permeten un ventall, més o meyns gran, de possibilitats de formes de treball. Això és reflexa en els instruments: Aquests poden fabricar-se de diferents maneres i obtenir, en canvi, resultats semblants o aplicar-se a treballs idèntics. El fet de triar una o altre manera, o de fer servir diferents formes de producció ve donat per la tradició cultural del grup, pels contactes amb altres grups i per la propia habilitat, necessitat o voluntat del treballador. Això implica una intercepció conscient.

Entenem, que "hi ha home" quan es dominen les cinc tècniques de talla: unifacial, bifacial, anàrquica, centrípeta i mixta o que almenys esta en condicions de poder-les utilitzar. Això és indicatiu d'un estat evolucionat i d'un sistema d'obtenció del producte necessari en unes condicions creades per ell.

E. Carbonell — J. Estevez.

UNA NOVA ESTACIO PALEOLITICA: "SOBRE PEDRET" (GIRONA)

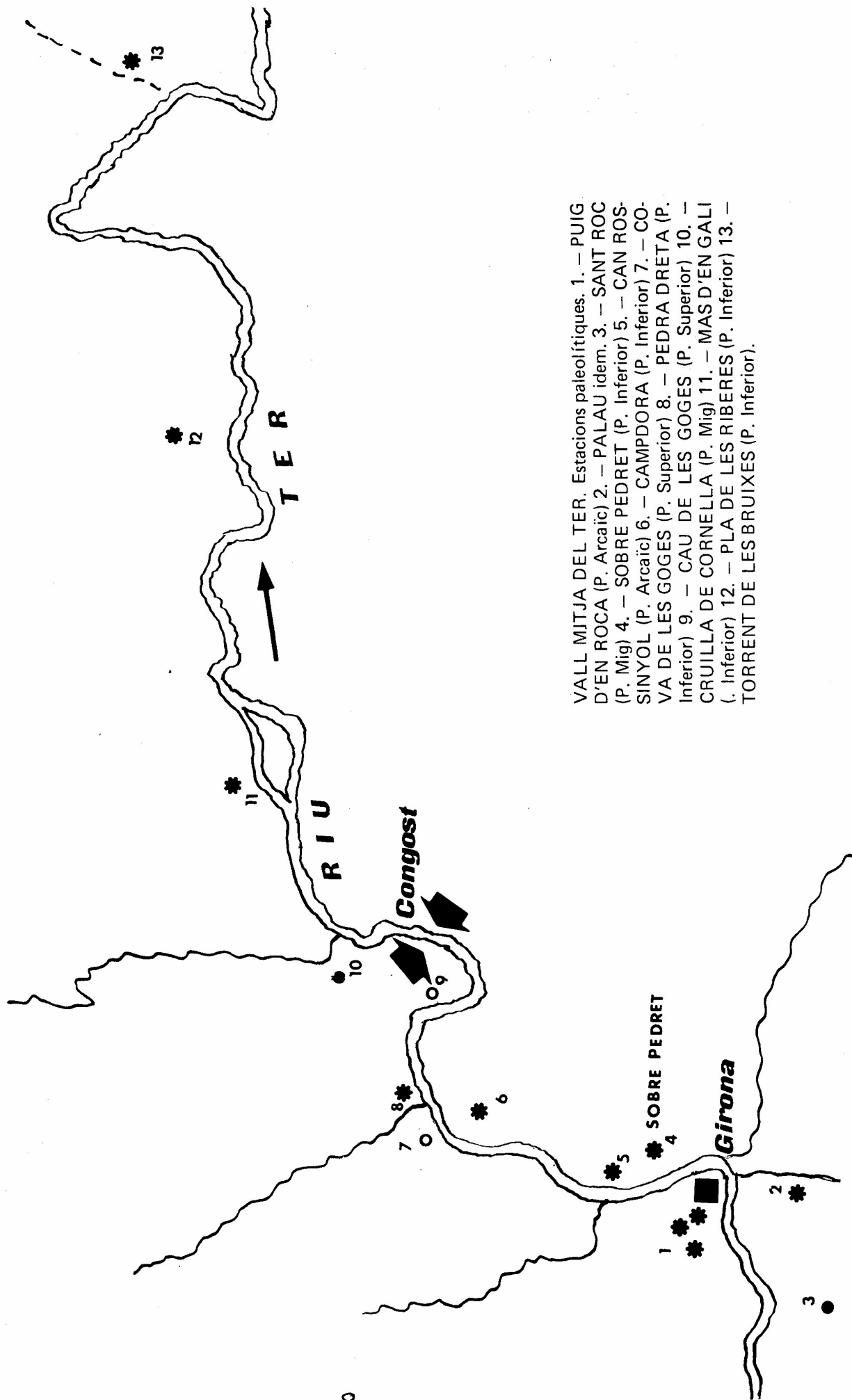
Resumen. — La estación de "Sobre Pedret", ha sido descubierta durante el verano de 1978. Está situada cerca de la confluencia del Ter y del Onyar en la vertiente O. de la montaña de Montjuïc y en el término municipal de Girona.

Los cazadores paleolíticos aprovecharon un afloramiento local de margas silicificadas que contienen nódulos de sílex de mala calidad, para establecer el campamento cerca del río Ter. Este, abarcaría aproximadamente unos 400 m²., ya que es en esta superficie, donde se han localizado todas las piezas. En las prospecciones se han tenido buen cuidado de recoger más de 600 lascas, entre ellas 72 de menos de 2 cm. La presencia de gran número de núcleos, tres percutores de cuarzo y muchos restos de talla, atestiguan la existencia de un taller, así como la de algunas lascas quemadas, la presencia de hogares.

La estación presenta peculiaridades especiales: índice levallois muy bajos, índice laminar nulo, utilización exclusiva de la técnica clactoniense y la gran utilización de fragmentos para la confección de útiles.

En cuanto a la tipología, abunda el grupo de muescas, picos por muesca, denticulados, siendo bueno el grupo de útiles característicos del Paleolítico Superior, con buena proporción de buriles. El porcentaje de raederas es mediocre. No hay choppers pero los chopping-tools están bien representados.

Por todo ello hemos asimilado esta industria al Evenosiense, civilización de época riensiense, individualizada por H. de Lumley en el Mediodía Mediterraneo y cuyas estaciones principales son Sainte Anne d'Evenos y Frenillot.

VALL MITJA DEL TER. Estacions paleolítiques. 1. — PUIG D'EN ROCA (P. Arcaic) 2. — PALAU idem. 3. — SANT ROC (P. Mig) 4. — SOBRE PEDRET (P. Inferior) 5. — CAN ROS-SINYOL (P. Arcaic) 6. — CAMPDORA (P. Inferior) 7. — COVA DE LES GOGES (P. Superior) 8. — PEDRA DRETA (P. Inferior) 9. — CAU DE LES GOGES (P. Superior) 10. — CRUILLA DE CORNELLA (P. Mig) 11. — MAS D'EN GALI (. Inferior) 12. — PLA DE LES RIBERES (P. Inferior) 13. — TORRENT DE LESBRUIXES (P. Inferior).

HISTORIA. — Fa uns anys, Ferran Cuffí i Font va descobrir a l'Oest de la Muntanya de Montjuïc sobre el barri de Pedret, un jaciment de superfície amb sílex treballats. Oliva i Riuró més tard hi realitzaren varies prospeccions recollint unes 200 peces entre esclats i instruments. Es van disposar en el Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona i fins l'any 1962 no es torna a parlar breument del jaciment per part de Miquel Tarradell i per Narcís Soler en 1976.

El 4 de Juliol de 1978 i en el marc d'una campanya de recerca a les terrasses de la Vall Mitja del Ter, un de nosaltres (Eudald Carbonell) en companyia de Rafael Mora, estudiant d'arqueologia de la Universitat de Barcelona, van localitzar a sota del Castell de Montjuïc sobre el Barri de Pedret, una indústria tallada amb material de margues i sílex de mala qualitat, procedent d'un aflorament d'aquest material.

Els dos descobriments s'han realitzat entre Juliol i Octubre d'enguany, nou visites a l'objecte de recollir el major nombre possible d'instruments i esclats, per facilitar l'estudi estadístic i esbrinar la cultura a què pertany. A més a més dels firmants han col·laborat a les recerques Enric Jiménez, Josep Vert, Xavier Puig, Vicenç Raimundo i Rafael Mora.

En aquests quatre mesos de treball, la col·lecció recollida és prou important per emprendre l'estudi de l'utilatge que presentem. El criteri que ha presidit la identificació i recollida de peces ha estat el de procurar que els materials fossin ben identificables i comprenguessin la complexitat de tot l'utilatge. S'han recollit també esclats inclosos els de petita mida a fi de poder observar les tècniques de talla. En una estació de superfície l'única forma per determinar la cronologia cultural és l'estudi tipològic junt al tecnològic, i, perquè això sigui possible cal que la mostra obtinguda sigui abundant i representativa.

SITUACIO i GEOLOGIA. — El riu Ter a l'arribar a Girona, xoca perpendicularment amb la massa calcària de la muntanya de Montjuïc, desplaçant-se paral·lelament a la mateixa en direcció Nord cap a la gorja del Congost.

La base del jaciment reposa directament sobre masses calcàries i està formada per un aflorament local de margues silicificades que contenen alguns nòduls de sílex de mala qualitat.

Dues circumstàncies afavoriren l'establiment d'un campament paleolític en aquesta vessant de la muntanya de Montjuïc. D'una part la primera matèria, ja que era fonamental per a la fabricació dels seus instruments. Creiem que el desenvolupament social d'aquest grup, feia que les exigències de la seva cultura material, obliguessin a treballar amb material, que si bé no era de primera qualitat, reunia les condicions bàsiques per aconseguir un utilatge més perfeccionat. Aquesta gent no utilitzaven els còdols del Ter, per les exigències esmentades anteriorment. Aquest fet ens permet, suposar raonablement que la tècnica de talla i de desenvolupament social i econòmic d'aquests caçadors paleolítics, era superior als pobladors arcaics del Puig d'en Roca, estació que es troba a l'altre costat del Ter.

L'altra circumstància era el medi ambient molt afavorit per una posició ben situada al sol del migdia i un emplaçament a pocs metres del riu Ter molt a prop de la confluència d'aquest amb l'Onyar i el Galligants. Tot això feia que el campament de SOBRE PEDRET, estigués emplaçat en una situació molt favorable. La gorja del Congost era un pas obligat per les migracions dels animals i la fauna que vivia en aquell temps a les riberes i aiguamolls del Ter entre Bescanó i Sant Julià de Ramis devia ésser considerable.

LA INDUSTRIA. — Presenta caràcters de gran homogeneïtat tant per la primera matèria emprada com per la tècnica de fabricació. L'espai en que ha estat recollida és restringit i ocupa una superfície d'uns 400 m². S'han trobat els materials molt concentrats en petites àrees ben determinades. Com que per altra banda, la col·lecció recollida i classificada és important (544 peces i 584 esclats) hem decidit que era possible fer una classificació dels instruments que al mateix temps, ens permetés fer comparacions amb altres jaciments.

Sortosament, els estudis de l'Henry de Lumley, en el Migjorn Mediterrani zona compresa entre Liguria i Catalunya amb estacions del Paleolític Inferior i Mig, ens possibilita fer comparacions amb les civilitzacions establertes al Nord dels Pirineus.

La indústria de Sobre Pedret, presenta unes característiques que, estimen deuen ésser assenyalades en primer lloc. Gran nombre de peces estan fabricades sobre fragment i esclats fortuïts, les rascadores són poc nombroses i molt mal facturades. Pel contrari les osques, becs i denticulats figuren en bona proporció, com es veu en l'estadística que presentem. També cal destacar la importància significativa dels burins i gratadors. Aquests darrers presenten una gran semblança amb els "gratoirs a museau carené" de l'estació francesa de Frenillot. També cal fer esment de la presència de puntes de Quinson (2,15 %) i de Tayac (1,72 %). Els choppers són quasi absents, no així els chopping-tools que estan ben representats (3,45 %). Solament un petit bifaç ha estat identificat i probablement la meitat inferior d'un de gran mida, que presenta un tallat bifacial parcial.

La tècnica de talla és de tipus clactonià amb un angle fort i talons generalment llisos, si bé, n'hi ha algun de facetat. L'índex tècnic levallois es baixíssim (2,52 %). El bulbs dels esclats són en general difusos, però amb l'abultament inconfundible. L'índex laminar és també molt baix i no passa del 3 %, si bé aquest índex no és fiable, en aquest jaciment on hi poden haver esclats trencats per fenòmens naturals. En el grup d'esclats se n'han recollit més de 70 que tenen meyns de 2 cms.

Com ja hem dit, les peces s'han fabricat en gran proporció sobre esclats de fortuna i fragments, amb les següents proporcions:

Útils sobre esclats tallats	19 %
Útils sobre esclats i fragments	81 %

Recordarem que aquest fenomen es corrent, en les estacions evenosianes. A Sainte Anne d'Evenos els útils sobre esclats natural representen el 78 % i a Frenillot el 41 %.

Seguint el nostre costum, classificarem la indústria en tres grups: còdols, esclats i fragments:

INDUSTRIA SOBRE CODOL

Choppers	3
Ch-tools	1
Políedres	6
Nuclis	1
TOTAL	11

INDUSTRIA SOBRE ESCLAT

Rascadores	35
Osques	15
Puntes	3
Becs	10
Burins	7
Triangles	3
Denticulats	10
Gratadors	4
Perforadors	1
Ecaïlles	3
Altres	21
TOTAL	112

INDUSTRIA SOBRE FRAGMENT

Choppers	2
ch-tools	15
Discs	4
Nuclis	82
Rascadores	72
Osques	53
Bill-hooks	3
Becs	65
Burins	50
Triangles a osca	3
Denticulats	19
Gratadors	27
Perforadors	1
Ecaïlles	4
Rabots	6
Bifaços	3
Altres	4
Puntes	15
TOTAL	428

TOTAL INDUSTRIA

Choppers	5	Burins	57
Ch-tools	16	Triangles	6
Discs	4	Denticulats	29
Políedres	6	Gratadors	31
Nuclis	83	Perforadors	2
Bifaços	3	Ecailles	7
Rascadores	107	Ribots	6
Osques	68	Altres	25
Puntes	18		
Bill-hooks	3		
Becs	75	TOTAL	551

PERCENTATGES TIPOLOGIGS EN ESSENCIAL (nomenclatura Bordes)

	%		%
Rascadores	23'11	Triangles a osca	1'28
Gratadors	6'69	Ribots	1'29
Burins	12'31	Bifaços	0'64
Perforadors	0'64	Choppers	1'07
Osques i altres	23'75	Ch-tools	3'45
Denticulats	16'41	Puntes Quinson	2'15
Puntes Tayac	1'72	Altres	5'39

DISTRIBUCIO DELS ESCLATS TALLATS

Esclats a taló cortical	65	15'55
Esclats a taló no cortical	164	39'23
Esclats E. no cortical	177	42'34
Esclats tipus levállois	12	2'87
TOTAL	418	
Esclats meyns 2 cm.	73	
TOTAL	491	

DIAGNOSTIC i COMPARACIONS. — Segons Lumley (1972), durant la Glaciació de Riss, evolucionen en el Migjorn Mediterrani, quatre civilitzacions: L'Axelià, el Tayacià, el Premusterià i l'Evenosià. Elles són ja un exponent del que serà la diversificació de les indústries musterianes del Würn Antic, que s'escamparen per tot el Migjorn i que a Catalunya les trobem ben establertes, ocupant coves en temps freds, com és el cas del neanderthals de Serinyà, o en campaments a l'aire lliure, en temps més benignes, com a la Vall de la Femosa (Artes de Lleida) entre altres.

De les indústries esmentades anteriorment, la que més ens interessa és l'Evenosià, indústria que de Lumley ha individualitzat degut a les seves característiques i que es troba a Sainte Anne d'Evenos (Var) a Trecasats (Vaucluse) a Frenillot i La Braise (Languedoc) i Gogordan (Alpes H.P.). A Catalunya l'hem identificada a Franciac, a la comarca de La Selva, i ara a l'estació de Sobre Pedret a Girona.

Lumley diu que l'Evenosià és una civilització molt diferent del Tayacià, i que la primera es caracteritza per un utilitatge fet en gran part sobre esclats de fortuna, rascadores rares i de mala factura, absència de rascadores transversals, fort percentatge d'utils característics del Paleolític Superior, nombroses osques, becs i denticulats, absència de choppers i certa importància de chopping-tools i boles polièdriques i raresa de bifaços.

Creiem que la indústria de Sobre Pedret, té característiques molt semblants i la gràfica acumulativa, l'hem comparada amb totes les estacions del Migjorn Mediterrani arribant a les següents conclusions:

A — No es tracta d'una estació tayaciana, ja que li manca el fort percentatge de rascadors, presència de "Limaces" útils a retocs, a escama i choppers.

B — No té afinitats amb la indústria axeliana de tipus mediterrani, ja que li manca un percentatge fort de talla "Levallois", la presència de bifacials i d'útils de caire retocat convergent.

C — No és un pre-musterià per la manca d'esclats "levallois" puntes pseudo-levallois, així com per la proporció de rascadores que és baixa amb relació a aquestes indústries.

D — No pertany als grups d'indústries musterianes del Paleolític Mig.

1 — Per la poca utilització de la tècnica "Levallois", l'absència d'instruments fabricats amb esclats "Levallois", no pertany al Musterià de facies "levallois", com el de La Calmete (Gard), Bas Guillotte (H.Pr.), Fate (Liguria) i Fontareche (Gard).

2 — Pel percentatge regular de rascadores (23'11 %) Sobre Pedret, es podria situar en el grup d'indústries musterianes típiques, però l'alt percentatge d'instruments sobre osques i d'útils característics del Paleolític Superior i d'alguna punta de Quinson, l'aparten d'aquest grup en el que figuren Mollet I a Serinyà i Manie i Santa Lucia (Liguria).

3 — Per la presència d'instruments dels grups Charentians (osques, Puntes Tayac, Quinson,) aquesta indústria té afinitat amb el Musterià de tipus Charentià; però el percentatge de rascadores en els grups charentians és alt, mentre a Sobre Pedret és mediocre. No es tracta, per tant, d'un Musterià Charentià com el de Grotte Muree, Baume Bonne i Rigabe (provença).

En resume, creiem que la indústria de Sobre Pedret és Evenosiana segons queda evidenciat en el quadre següent:

Recompte essencial (Bordes)	Tayacià	Musterià típic	Evenosià		
	Aragó (Rossello)	Mollet I (Serinya)	S. Anne d'Evenos	Frenillot	Sobre Pedret
Grup Musterià II	42'6	38'1	—	—	—
Grup Paleolític Superior III	7'7	2'6	15'6	15'9	19'6
Grup de denticulats IV	19'6	17'1	18'7	13'00	16'4
Osques	9'7	7'9	25'00	25'4	23'7
Rascadors	41'00	34'2	10'00	23'9	23'1
Gratadors	3'00	—	5'7	7'2	6'6
Burins	3'4	—	9'8	7'2	12'3
Còdols tallats	0'7	14'2	2'6	2'9	3'4
Index tècnics levallois	4'2	10'3	1'2	2'1	2'4
Tècnica de talla	Clactonià dominant	Clactonià dominant Dèbilment levallois	Clactonià dominant		

Hem comparat les estacions Evenosianes, amb el Tayacià de l'Aragò (Rosselló) i amb el Musterià típic de Mollet (Serinyà) que són jaciments típics. Les diferències són evidents, així com també ho és, la semblança entre S. Anne d'Evenos, Frenillot i Sobre Pedret. La gràfica acumulativa en essencial de Sobre Pedret i Frenillot són perfectament comparables i és per això, que pensem que l'estació gironina pot ésser inclosa en l'Evenosià d'època rissiana del Migjorn Mediterrani.

L'Evenosià (Lumley 1972) és una civilització que es desenvolupa durant les fases II i III de la Glaciació de Riss, i es pot considerar compresa cronològicament entre els -200.000 i -120.000 anys en que comença el Riss-Würm.

Sembla que aquesta civilització es va perdre, ja que les posteriors indústries musteria-nes del Würm I, com és el cas de Mollet I a Serinyà, representen una regressió respecte d'ella al perdre importància els útils característics del Paleolític Superior. Cal dir que Lumley admet la possibilitat de que l'Evenosià sigui l'origen del Musterià a denticulats, que a Catalunya està representat en les indústries dels Abrics Romaní i Agut a Capellades (Barcelona).

El Tayacià, al contrari, donarà lloc al gran grup de les indústries Charentianes, i es per això que també és conegut com proto-charentià.

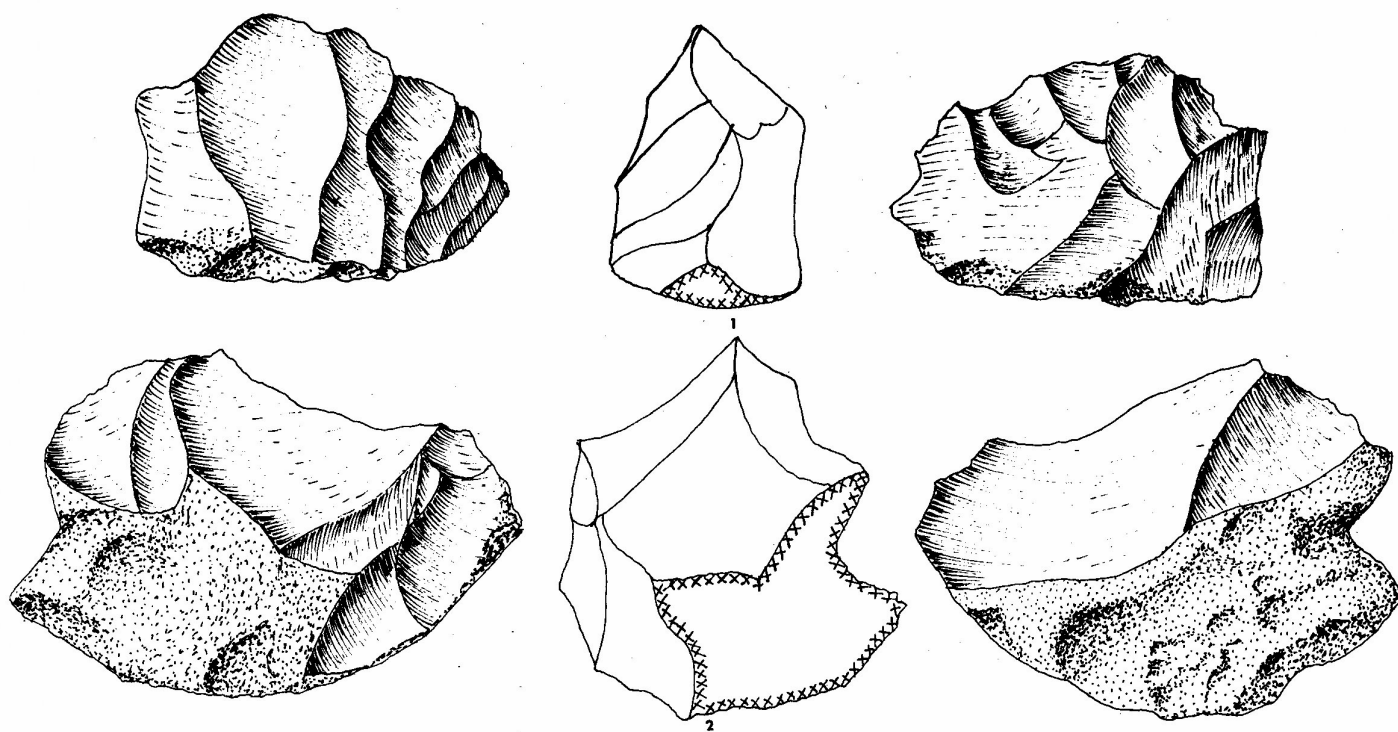
L'Evenosià i el Tayacià tenen un origen comú, el Clactonià de Clacton, que podria ésser que no fos res més, que l'Oduvayenc d'Europa.

CONCLUSIONS. — El complex lític de Sobre Pedret, forma part de la cultura Evenosiana que cronològicament es desenvolupa en el Migjorn Mediterrani del Riss II al Riss-Würm.

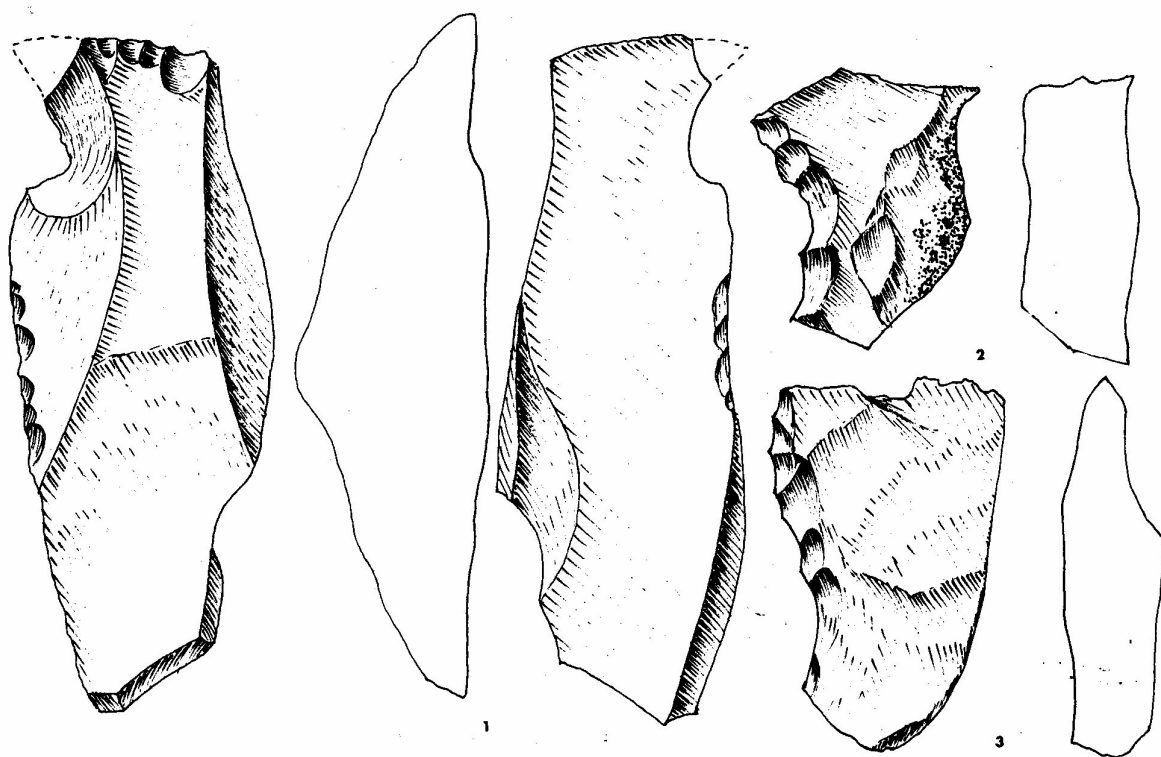
Una sèrie d'observacions ens porten a l'evidència, que, un campament de caçadors evenosians, ocupant una superfície d'uns 400 m²., es va instal·lar fa més de 120.000 anys a la falda de la Muntanya de Montjuïc, prop del Ter, aprofitant l'existència d'un aflorament de margues i nòduls de sílex i la situació excepcional del lloc en àrea de circulació d'animals.

Aquestes consideracions es recolzen en els punts següents. Existència d'un taller de fabricació d'instruments comprovat per la presència de percutors (martells), nuclis, útils i esclats de talla amb abundància. També s'han recollit més de 200 restes de talla, que demostren que les peces es treballaren allí. Existència d'un lloc d'habitació, patent per la concentració d'instruments, l'existència de tres esclats cremats, així com una resta dentària molt fossilitzada d'un animal de l'espècie "Equus", que està en estudi.

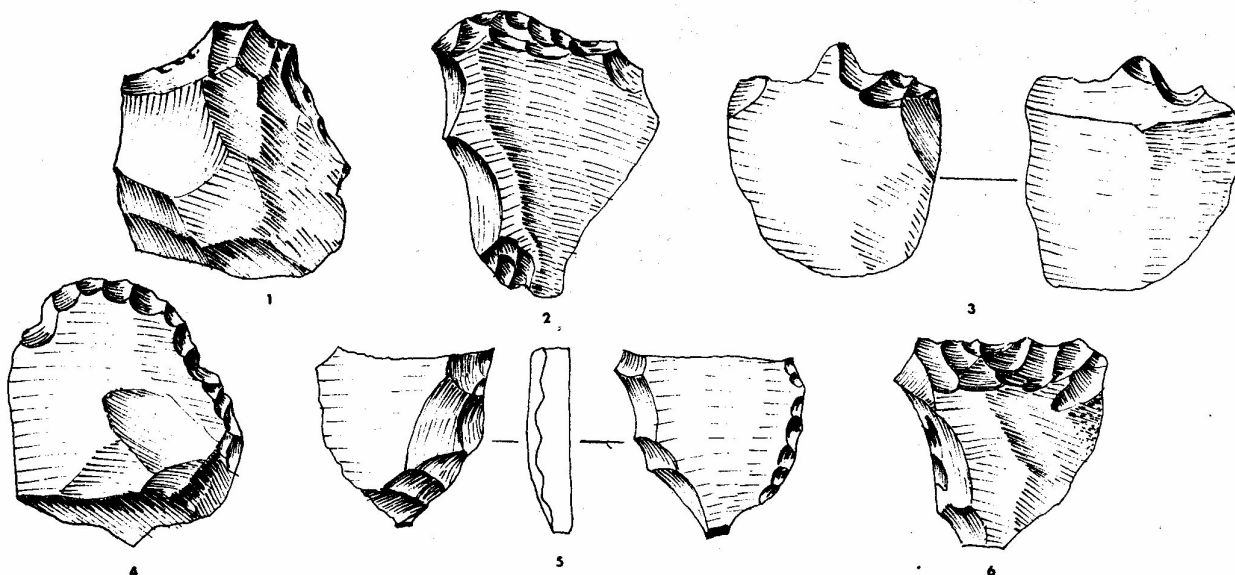
E. CARBONELL i J. CANAL

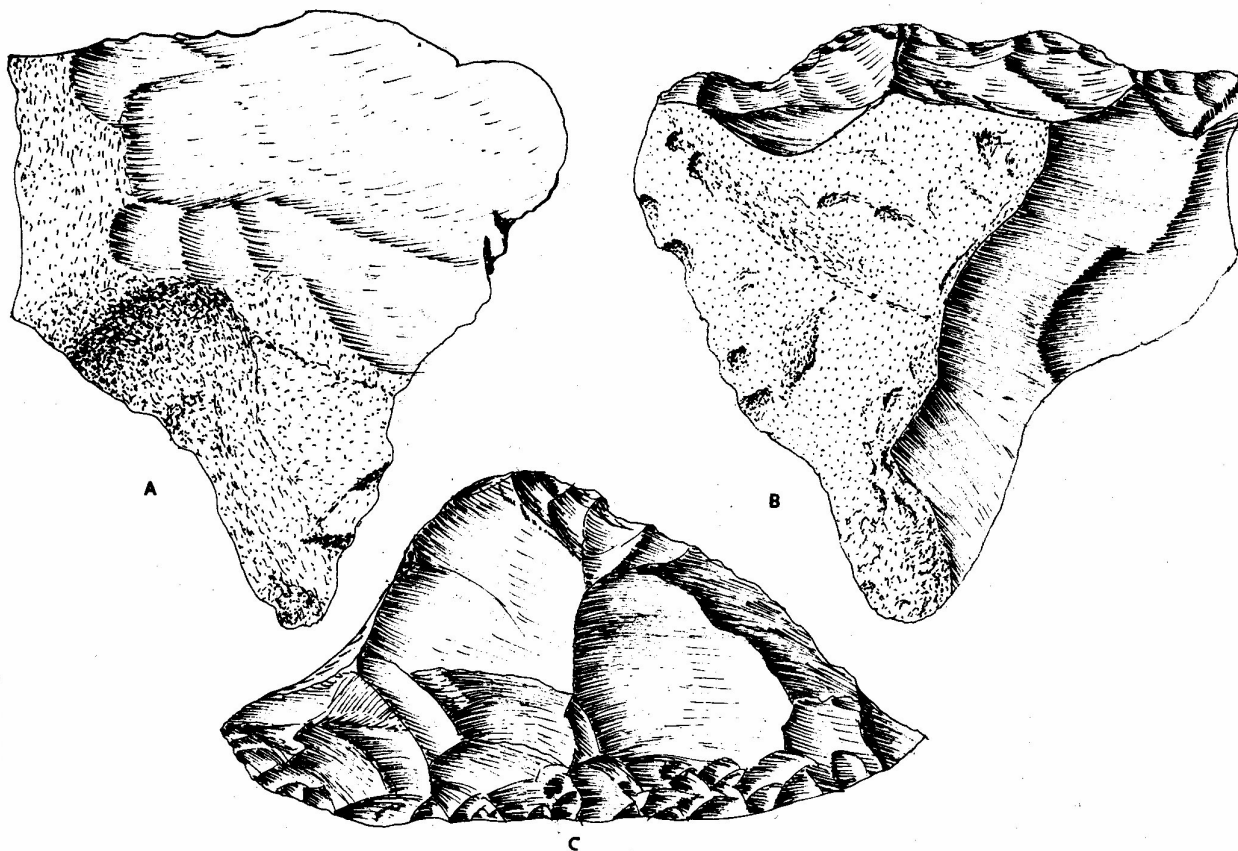
Chopping-tools a grans extraccions allargades.

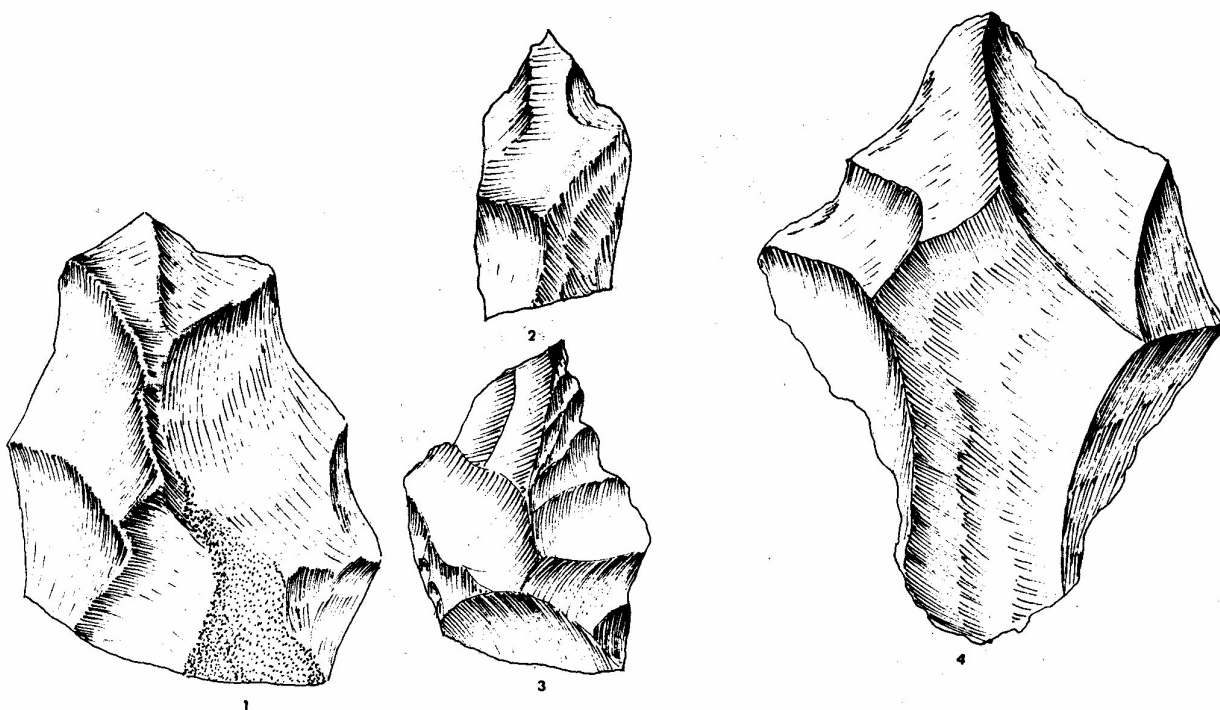
1 — Bill-hook sobre fragment a la cara superior i burí a l'inferior. 2 — Rascadora concava denticulada sobre fragment. 3 — Rascadora lateral sobre esclat.

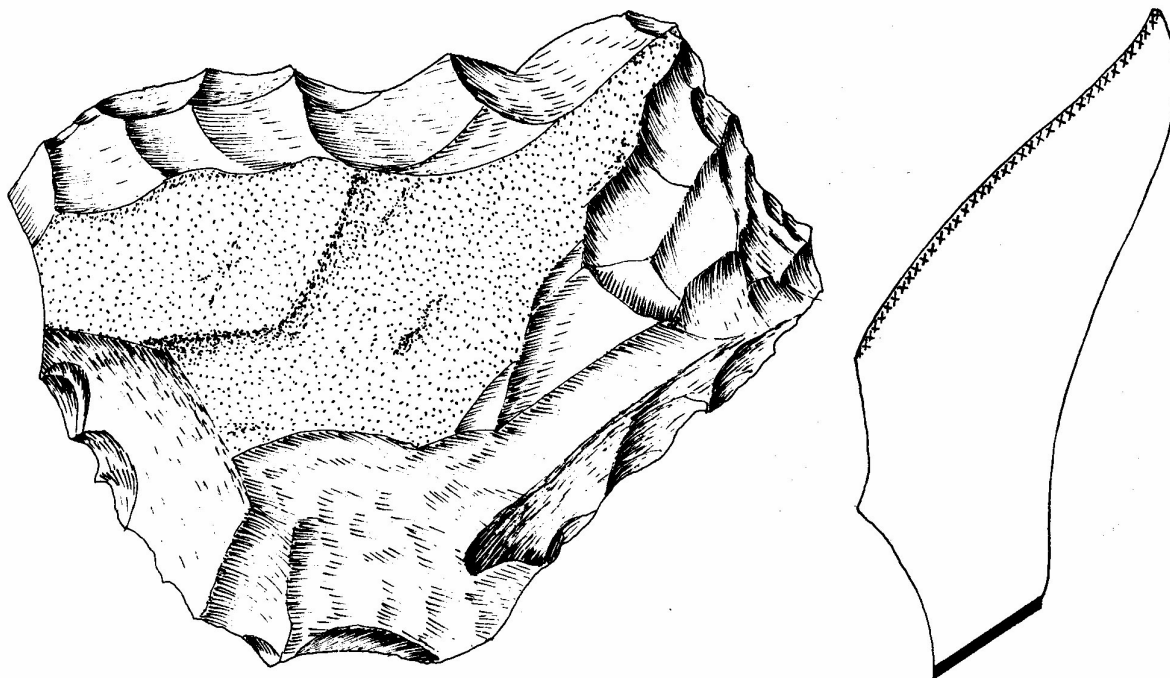
Gratador frontal. A — Cara inferior rebaixada a grans esclats per facilitar l'utilització de l'instrument. B — Cara superior. S'observa un rebaix lateral i els grans retocs abruptes. C — Cara frontal. Retoc abrupte allargat i retoc secundari espès.

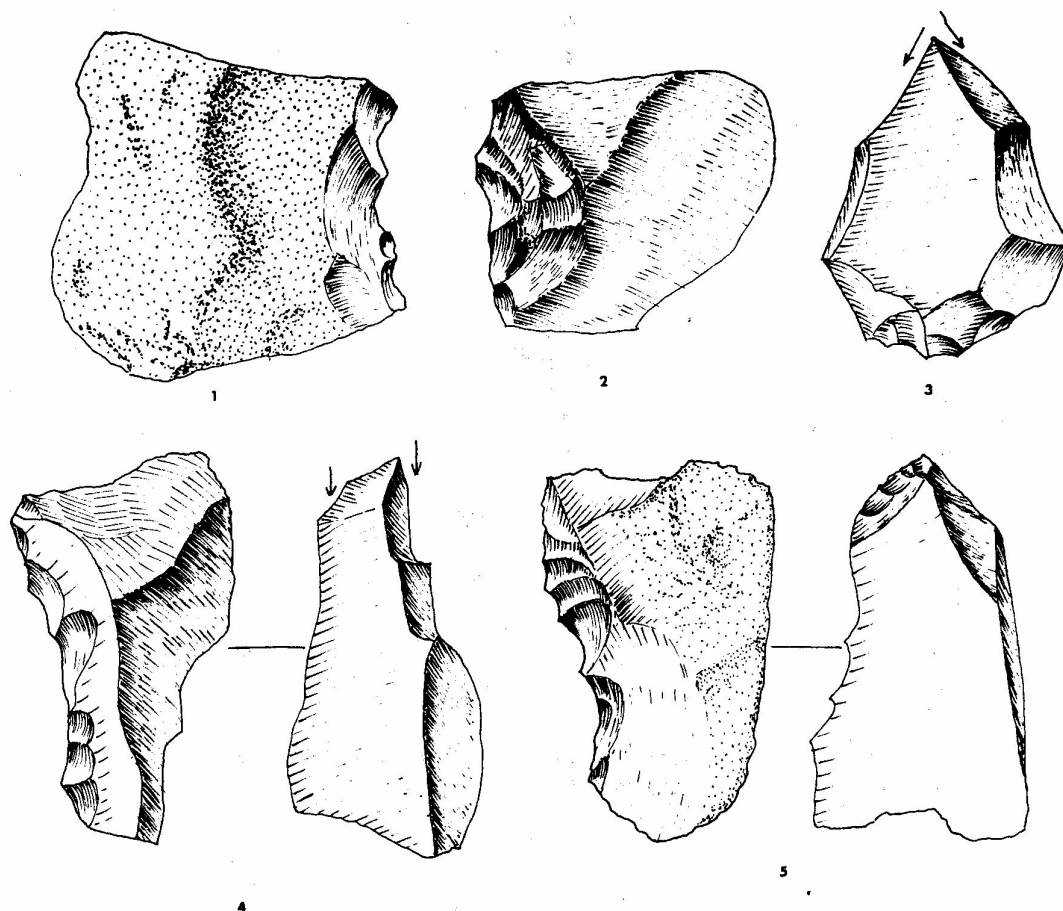
1 — Gratador de morro. 2 — Rascadora sobre fragment. 3 — Bec per osques alternes sobre esclat. 4 — Rascadora convexa sobre esclat. 5 — Rascadora lateral doble. 6 — Rascadora transversal a retoc escamós.

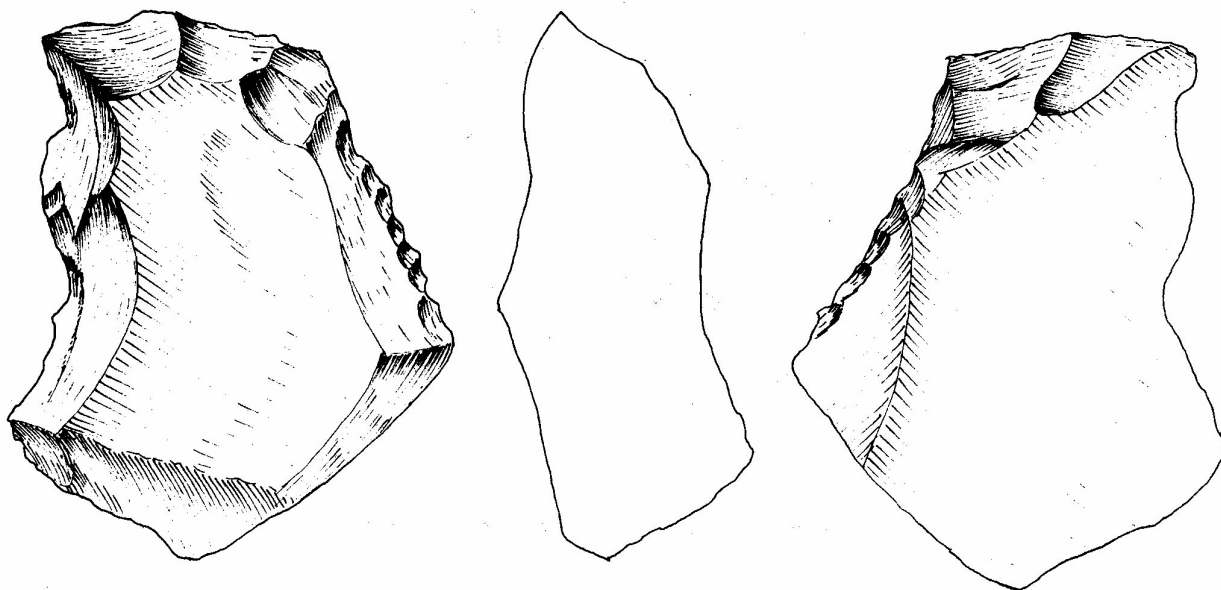
1 — Punta de Tayac sobre esclat. 2-3 — Puntos de Quinson sobre fragment. 4 — Punta de Tayac sobre fragment.

Rascadora total denticulada sobre esclat de talla clactoniana.

1 — Rascadora concava sobre placa. 2 — Rascadora sobre fragment a retoc escamós. 3 — Burí díedre associat a un gratador sobre placa. 4 — Rascadora lateral i burí sobre fragment. 5 — Rascadora lateral i punta dorsal sobre fragment.

Instrument múltiple. Bec per osques clactonians. Rascadora lateral. Osques.

BIBLIOGRAFIA

- 1962 MIQUEL TARRADELL. — *Les arrels de Catalunya*, Editorial Vicens Vives, Barcelona.
- 1965 EDUARD RIPOLL i HENRY DE LUMLEY. — *El Paleolítico Medio en Cataluña*, Instituto de Prehistoria y Arqueología de la Diputación.
- 1967 JOSE M. COROMINAS. — *La comarca de Bañolas*, Edición de la Diputación de Gerona.
- 1972 HENRY DE LUMLEY. — *Le Paleolithique Inférieur et Moyen du Midi Méditerranéen dans son cadre geologique*, C.N.R.S. de France Tomes I-II.
- 1976 MICHEL DUBAR. — *Les sites paleolithiques du Plateau de Valensole (Alpes de Haute Provence)*, Livret guide Excursions C. 2 del IX Congrés UISPP, Niça 1976, Pag. 43.
- 1976 HENRY DE LUMLEY. — *Les civilisations du Paleolithique Inferieur en Languedoc Mediterranéen et en Rousillon*, *La Prehistoire Francise*, Tome I-2 pags. 852-874.
- 1976 HENRY DE LUMLEY. — *Les civilisations du Paleolithique Inférieur en Provence*, id. id. pags. 819-851.
- 1976 CANAL, SOLER, CARBONELL. — *El Paleolític a les comarques gironines*, Edició Caixa d'Estalvis de la Diputació de Girona.